

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΩΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΒΙΒΛΙΚΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ
ΒΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΝΑΪΣΚΟΥ ΤΟΥ ΑΙ- ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΣΤΗΝ
ΚΑΣΤΡΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΡΑ»
(14^{ος} αιώνας)

Πρωτ. ΛΑΖΑΡΟΣ Κ. ΣΚΑΓΚΟΣ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ**

ΠΑΤΡΑ 2011

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....σελ. 4

Βραχυγραφίες.....σελ.6

Εισαγωγή.....σελ.7

1. Γενικά περί του Ναού του Άι-Γιαννάκη.....σελ.8
2. Περί του Αγίου Βήματος.....σελ.19

Κεφάλαιο Α'

Ιστορική και αισθητική ανάλυση της εικονογραφικής αποτύπωσης του Αγίου Βήματος του Άι-Γιαννάκη

1. Η Αψίδα και το κεντρικό κλίτος.....σελ.23
1.1. Τεταρτοσφαίριο: Η Θεοτόκος και ο Άγγελος.....σελ.24
1.2. Ήμικύλινδρος: Συλλειτουργούντες αρχιερείς.....σελ.28
1.3. Καμάρα: Η Ανάληψη.....σελ.33
1.4. Εσωτερικοί τοίχοι τέμπλου: Μετωπικοί ιεράρχες.....σελ.35
1.5. Βόρειος κίων του ημικυλίνδρου: Στυλίτης Άγιος.....σελ.39
1.6. Εσωρράχια τόξου άνωθεν της Ωραίας Πύλης: Προφήτες.....σελ.40
2. Η Πρόθεση.....σελ.44
2.1. Άγιοι Διάκονοι.....σελ.45
2.2. Τεταρτοσφαίριο: Ο Τίμιος Πρόδρομος – Ο επώνυμος Άγιος.....σελ.51
2.3. Ήμικύλινδρος κόγχης και βόρειος τοίχος της Πρόθεσης: Ιεράρχες.....σελ.57
2.4. Καμάρα της Πρόθεσης: Η Πεντηκοστή.....σελ.63
3. Το Διακονικό.....σελ.67
3.1. Άγιος Λαυρέντιος ο Διάκονος.....σελ.67
3.2. Θύρα εισόδου του Διακονικού: Ιεράρχες.....σελ.70
3.3. Καμάρα του Διακονικού: «Πορευθέντες».....σελ.73

Κεφάλαιο Β'

Βιβλική και θεολογική προσέγγιση του παραστάσεων του Αγίου Βήματος του Άι-Γιαννάκη

1.	Οι χριστολογικές παραστάσεις και η θέση τους στο Άγιο Βήμα.....	σελ.78
1.1.	Η Ανάληψη.....	σελ.78
1.2.	Η Πεντηκοστή.....	σελ.84
1.3.	«Πορευθέντες».....	σελ.93
2.	Η Θεοτόκος και οι προφήτες.....	σελ.99
3.	Ιεράρχες και διάκονοι στο Άγιο Βήμα και οι «ιδιαιτερότητες» του Άι- Γιαννάκη.....	σελ.107
3.1.	Ιεράρχες.....	σελ.107
3.2.	Διάκονοι.....	σελ.112
4.	Ο Τίμιος Πρόδρομος.....	σελ.113
	Συμπεράσματα.....	σελ.117
	Βιβλιογραφία.....	σελ.121

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Ιερό Βήμα κάθε χριστιανικό Ναού, αποτελεί τον ιερότερο χώρο, δεδομένου ότι εντός αυτού επιτελείται η αναίμακτη λατρεία. Για το λόγο αυτό οι Πατέρες της ορθόδοξης Εκκλησίας από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες ασχολήθηκαν με το εικονογραφικό πρόγραμμα του συγκεκριμένου χώρου, ώστε να διαμορφωθεί το κατάλληλο για την ιερότητα αλλά και τη λειτουργία του συγκεκριμένου χώρου, πρόγραμμα διακόσμησης. Οι γενικές αρχές του εικονογραφικού προγράμματος του ιερού Βήματος, εκφράζονται ακόμα και στα μικρά ναϊκά οικοδομήματα, όπου η έλλειψη χώρου επιβάλλει συντμήσεις. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο ναΐσκος του Τιμίου Προδρόμου εκτός των τειχών της καστροπολιτείας του Μυστρά γνωστότερου ως Αϊ- Γιαννάκης, κτισμένος στην ίστερη βυζαντινή περίοδο (14^{ος} αιώνας).

Ο συγκεκριμένος ναΐσκος είλκυσε το επιστημονικό μου ενδιαφέρον από την εποχή που χειροτονήθηκα ιερέας στο Μυστρά και τοποθετήθηκα Εφημέριος της ιστορικής αυτής Ενορίας και Ποιμένας πνευματικός του ιστορικού αυτού χώρου. Αργότερα όταν διορίστηκα και δάσκαλος του Δημοτικού σχολείου Μυστρά έσπευσα να πληροφορηθώ την επί μέρους ιστορία κάθε μνημείου αυτού του υπέροχου ιστορικού χώρου.

Παρ' όλα αυτά, ο συγκεκριμένος ναΐσκος μου δημιούργησε μεγαλύτερο ενδιαφέρον από κάθε άλλο μνημείο λόγω της ιστορίας του και κυρίως της υπέροχης κατά τη γνώμη μας διακοσμήσεώς του, που παρά την καταστροφή της, υποδείκνυε ότι το συγκεκριμένο μνημείο αποτελούσε, ένα από τα πιο ενδιαφέροντα μνημεία του ιστορικού αυτού χώρου.

Εξ' άλλου, η επιστημονική έρευνα είχε ασχοληθεί με το συγκεκριμένο μνημείο ήδη από τις αρχές του περασμένου αιώνα, όταν ο Αδαμάντιος Αδαμαντίου (1908), δημοσίευσε κάποιες πρώτες παρατηρήσεις για την αρχιτεκτονική του μνημείου. Αργότερα ο Νικόλαος Δρανδάκης (1952) παρουσίασε σ' ένα σύντομο άρθρο του, τον εικονογραφικό του διάκοσμο δίνοντας έμφαση στο θεολογικό υπόβαθρο του εικονογραφικού προγράμματος.

Για την ηθική ενίσχυση και την επιστημονική καθοδήγηση της όλης μελέτης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου στο Ε.Α.Π κ.

Αθανάσιο Αντωνόπουλο, καθώς επίσης και το δεύτερο μέλος της Επιτροπής της κρίσης Καθηγητή κ. Γεώργιο Φίλια.

Ευχαριστίες ολόθερμες εκφράζω στον κ. Δημήτριο Θ. Βαχαβιώλο Αρχαιολόγο-Φιλόλογο καθηγητή, υποψήφιο Δρ. Αρχαιολογίας για τις εποικοδομητικές συζητήσεις και συμβουλές, όπως και στον πατέρα του κ. Δημήτριο.Δ. Βαχαβιώλο συντηρητή Αρχαιοτήτων στη 5^η Ε,Β,Α Σπάρτης για τη διευκόλυνση και πρόσβαση στο Μνημείο για τη φωτογράφηση των εικόνων.

Μυστράς Σεπτέμβριος 2011

π Λ. Κ. Σκάγκος

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- AAA: Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών. Εκδίδεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα.
- ABME: Αρχείο Βυζαντινών Μνημείων Ελλάδος. Εκδίδεται από την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
- ΑΔ: Αρχαιολογικό Δελτίο. Εκδίδεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα.
- ΑΕ: Αρχαιολογική Εφημερίς. Εκδίδεται από την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
- BCH: Bulletin de Correspondance Hellénique. Εκδίδεται από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, Αθήνα – Παρίσι.
- ΒΕΠΕΣ: Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων. Εκδίδεται από την Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα.
- Βυζ: Βυζαντινά. Εκδίδεται από το Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Θεσσαλονίκη.
- Δ: Δίπτυχα. Εδίδεται από την Εταιρεία Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μελετών, Αθήνα.
- ΔΧΑΕ: Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Εκδίδεται από τη Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα.
- ΕΕΒΣ: Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών. Εκδίδεται από την Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών, Αθήνα.
- ΕΕΦΣΠΘ: Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Εκδίδεται από τη Φιλοσοφική σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Θεσσαλονίκη.
- I: Ιστορικογεωγραφικά. Εκδίδεται από τον Μιχ. Σ. Κορδώση, Καθηγητή Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα-Θεσσαλονίκη.
- K: Κληρονομία. Εκδίδεται από το Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη.
- LCL: Loeb Classical Library. Εκδίδεται από τις εκδόσεις του Πανεπιστημίου Harvard, Cambridge, MA.
- ΛΣ: Λακωνικαί Σπουδαία. Εκδίδεται από την Εταιρεία Λακωνικών σπουδών, Αθήνα.
- ΠΑΑΕ: Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.
- PG: Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca, Paris.